

Præsten og Ordsprogssamleren

E. Mau

Af *August F. Schmidt*.

I Slutningen af 1820erne og Begyndelsen af 1830erne kom der en Række unge Præster ned til *Sydvestsjælland*, hvor de overtog Embeder, der tidligere havde været beklædt af rationalistiske Præster, som nu ikke kunde virke længere. Fler-tallet af de unge Theologer var i deres Studietid kommet i Berøring med *Grundtvig*, selv om de ikke alle var „fuldblods Grundtvigianere“. De førende iblandt dem var dog helt hans Disciple og hengivne personlige Venner, og de blev ved deres Virksomhed Aarsag i, at den nævnte sjællandske Egn blev den første udenfor København, hvor Grundtvigs Syn paa Kristenlivet blev klart og kraftigt forkyndt.

En af de unge Præster, der — uden dog at have nogen fast kirkelig Anskuelse — knyttede sig til det grundtvigsk-prægede sydvestsjællandske Broderkonvent (oprettet 1833), var *E. Mau*, der i 1834 blev Præst for *Haarslev-Tingjellinge Sogne* (V. Flakkebjerg Herred), som den kirkeligt interesse-rede Lensgreve *F. A. Holstein* til Holsteinborg havde Kalds-ret til.

Jens Christian Edvard Theodor Mau blev født 10/10 1808 i Odense. Hans Forældre var Apoteker Carl Heinrich Mau (1768—1821), der døde som Klubvært i *Skelskør*, og Hustru Juliana Maria Feveile (1783—1825), en Købmandsdatter fra Vejle, ogsaa død i *Skelskør*.

Edvard Mau's Farbroder, Gerhard Wilhelm Mau (1776—1858), døde som Kammerraad, Postmester og Apoteker i *Skelskør*¹). Slægten Mau stammer fra Holsten, hvor den i det 18. Aarhundrede talte adskillige Præster.

E. Mau (saaledes skrev J. Chr. E. Th. Mau sig altid) blev Student fra Odense 1827, og i 1831 erhvervede han den theologiske Embedseksamen. Efter et Par Aars Virksomhed som Huslærer hos Grev E. Bernstorff, Gyldensten ved Bøge, i hvilken Stilling han tilbragte Vinteren 1832—33 i Lauenborg, blev han 31/12 1834 efter Grev F. A. Holsteins Indstilling kaldet til *Haarslev* og *Tingjællinge* Menigheder. Mau blev præsteviet i Frue Kirke i København 27/3 1835, og paa 5. Søndag i Fasten 1835 blev han indsat i sine Kirker i nævnte Sogne.

9. Juli 1835 holdt han Bryllup med *Adolphine Steensen* (1814—92).

Når Mau som Præst i Sydvestsjælland straks knyttede sig til det grundtvigske Broderkonvent, var Aarsagen hertil, at han som ung Kandidat var blevet kendt med den gudelige Vækkelse i *Grejs* ved Vejle, og han havde dér deltaget i de kendte Lægprædikanter Jens Jørgensens og Peter Larsen Skræppenborgs Forsamlinger. Mau blev stærkt grebet af

---

¹) Om *Skelskør* Apotek se E. Dam og A. Schæffer: *De danske Apotekers Historie II* (1928), 515—22.

dette Forsamlingsliv, han prædikede og talte ofte til de vakte i Grejs og Omegn, og han var i det hele taget de gudelige Forsamlinger en god Mand. Mau var saaledes blandt de første Præster, der stillede sig i venligt Forhold til Lægmandsbevægelsen, uden at han dog fik kendelig Indflydelse paa dens videre Udvikling.

Straks i sit første Kald begyndte E. Mau sin overmaade flittige og nidkære Sjælesørgergerning, som han trofast fortsatte med gennem de 46 Aar, han virkede som Præst i de tre Kald, der efterhaanden blev ham betroet.

Han fortæller selv i sin Autobiografi¹⁾, at han stedse prædikede for fulde Kirker, og han naede i de 16 Aar, han var i Haarslev-Tingjellinge, at blive meget afholdt af Sognebeboerne. Han udarbejdede med Flid sine lange — ja, som han selv siger, alt for lange Prædikener, hvilket tog ham megen Tid.

Da han hørte til de gudelig vaktet Kreds, kunde han ikke vente, at Biskop *J. P. Mynster* var venlig indstillet over for ham. Dette fremgaar da ogsaa af, hvad Mynster skriver om Mau i sine Visitatsdagbøger. Den 23. Juli 1836 visiterede Biskoppen i Haarslev Kirke. Dette gav Anledning til følgende Bemærkninger af den høje Gejstlige:

„Sognepræsten Mau prædikede over Rom. 10, 10: „Vor Forpligtelse a. at troe med Hiertet til Retfærdighed, b. at bekiende med Munden til Saliggjørelse“. Prædikenen varede 1½ Time. Betydelige Gaver, fordærvede ved Smagløshed og Skraal; Ørerne leed ordentlig derunder. Indholdet i sig selv ubetydeligt, men forskønnet paa denne Skoles Maade. Under

¹⁾ Udgivet af G. L. Wad i Kirkehistoriske Samlinger 4. Rk. VI Bd. (1899—1901), 629—707.

et meget stille Udvortes synes Manden at giemme en Vulcan af Egoisme og Hovmod. Mod Slutningen ytrede han Frygt for, at det skulde forbydes at prædike Guds Ord, da han i saa Fald vilde søge sin Afskeed; hvorfor jeg gav ham en Reprimande. Han katechiserede ret godt. En meget talrig Forsamling var tilstede, skjønt Mau ellers siger, at Kirkegangen snarere er i Aftagende. Ungdommen havde ret god Kundskab, men viste dog ved ethvert Spørgsmaal udenfor Lærebogen kun liden Eftertanke.

1844: Den 5te Julii visiterede jeg 2den Gang i Haarsløv Kirke. Kirken er i anstændig, men dog kun simpel Stand, den kunde især trænge til Maling. Spr. Mau prædikede over Luk. 38-42: „Det ene Fornødne“. Baade Indhold og Foredrag vare temmelig frie for de sidst paaankede Extravaganser; Prædikenen var ret opbyggelig, men i logisk Henseende fattedes det ene Fornødne, bestemt Udvikling af Begreberne, og Orden. Katechisationen levende og god. En meget talrig Forsamling, og Ungdommen svarede meget godt“.1)

Som man kan se, var Mynster 8 Aar senere, i 1844, mildere end første Gang i sin Dom over Mau, og efter en Aarrækkes Forløb stillede Biskoppen sig endog med stor Velvilje overfor ham ved en paatænkt Forflyttelse til et fynsk Embede. Af Mau's Erindringer²⁾ fremgaar det, at han mange Aar efter fældede en Dom over sin Præstegerning i de unge Dage, der mærkelig nok er temmelig identisk med den, Mynster i sine Visitatsdagbøger fra 1836 udtalte over den.³⁾

¹⁾ J. P. Mynsters Visitatsdagbøger 1835—1853 I (1937), 159. Udgivet af Bjørn Kornerup.

²⁾ Kirkehistoriske Samlinger 4. Rk., VI Bd., 670—71, 674.

³⁾ Bjørn Kornerups Udgave II (1937), 296—97. Jfr. I, S. LVI.

Mau oplyser om sin Præstevirksomhed, at der var intet aandeligt Liv at spore i Haarslev-Tingjellinge, da han i 1834 begyndte sin Gerning her, men det kom dog snart, især efter at han havde begyndt at holde Aften-Forsamlinger omkring i Hjemmene. Ogsaa hans mange Husbesøg var af Betydning for den aandelige Vækkelse, der var Maalet for hans Arbejde. I de tre første Vintre holdt Mau Aftenlæsning hos Beboerne to Søgnedage ugentlig, ligesom han fra 1837 og til sin Forflyttelse 1850 stadig holdt Forsamling næsten hver Søndag Eftermiddag, skiftevis i Haarslev (i Almindelighed i Præstegaarden) og i Tingjellinge. Han holdt Skriftemaal Lørdag Eftermiddag, og før den egentlige Skrifтетale og Afløsning katekiserede eller samtalte han med de yngre Nadvergæster. Han holdt ogsaa Bibellæsning for de øverste Klassers Børn i begge Skoler i Pastoratet, en Gang om Ugen i hver, og han satte sig ind i den indbyrdes Undervisningsmethode, som han selv prøvede i de nederste Klasser. De gudelige Forsamlinger, som Mau holdt, blev stedse talrigere besøgt, ogsaa af Folk fra andre Sogne (især fra Krummerup og Fuglebjerg). 1844 paa Mikkelsdag blev en fast Missionsforening stiftet i Haarslev-Tingjellinge og omliggende Sogne. 3—4 Gange om Aaret holdt Mau, saa længe han var i Sydvestsjælland, Missionsmøder for en fyldt Kirke. Disse Sammenkomster hørte til hans Præstelivs kærester Minder.

I 1836 havde Mau en Oplevelse, der længe efter pinte ham og fyldte ham med Selvbeprejdelse. En Kone, Ane Rasmusdatter, der levede i 3. Ægteskab med en Husmand i Haarslev, havde i sit første Ægteskab med en daarlig Mand i et Nabosogn under Trykket af Nød og Armod ombragt sit spæde Barn ved Kvælning, uden at Forbrydelsen blev op-

daget. Hendes 3. Mand blev ved Nytaar 1836 vakt og søgte derefter bestandig Kirken og de gudelige Forsamlinger, ja fik endog Mau til at holde en saadan i hans Hus. Ved denne Lejlighed vakttes Samvittigheden hos Konen, der havde set skævt til Mandens Omvendelse, og hun betroede ham den i 1829 begaaede Forbrydelse. Forfærdet ved Tanken om Følgerne af, at Mordet blev bekendt, raadede han hende til ikke at aabenbare det for nogen, men kun sørge for sin Sjæls Frelse. Men pint af Sjæleangst gik hun næste Dag hen til Mau og fortalte ham det passerede. I sin Vaande red Mau, efter at have trøstet hende det bedste, han kunde, over til Pastor *C. F. Rønne* i Høve; begge Præster besøgte i Forening Folkene og bestyrkede Manden i hans senere fattede Forsæt om at melde Sagen til Øvrigheden, hvilken han ogsaa udførte, idet han fortalte om den til Birkedommer *Klyver* i Rude. Mau skrev samtidig et udførligt Brev om Sagen til Birkedommeren, der ikke betragtede dette som en privat, men som en officiel Skrivelse, og lod det vedhæfte de Forhør, der nu blev afholdt. Efter fire Maaneders Forløb blev Konen ved Højesterets Dom af 15. Juni 1836 frifundet. Sagen, der vakte megen Opsigt, efter at den var kommet offentlig frem, gav Anledning til, at Præsterne Mau og Rønne blev stærkt angrebet i en Pjece, skrevet af Lærer *Rasmus Sørensen i Venslev*, der bebrejdede de to Præster, at Sagen var kommet frem for Domstolene. Nej, Præsterne skulde have ført Konen til hendes Frelser, hvor hun kunde faa den Naade og Syndsforladelse, hun trængte til og søgte efter. Det, som Mau især anklagede sig selv for, var, at han havde talt med en anden Præst om Sagen, i Stedet for alene at søge at berolige Ane Rasmusdatter og hendes Mand og da

overlade det til Tiden, hvad der skulde komme ud deraf.¹⁾

Det maa være om denne Sag, vi finder en interessant Oplysning i Pastorinde *Pauline Petersens* Erindringer. Hun fortæller heri²⁾, hvorledes hendes Mand, Præsten Henrik Petersen, der 1834—53 var Præst i Kastelet og 1853—69 i Allerslev (Præstø Amt), engang sad og talte med *Frederik den Sjette*. Så udbrod Kongen:

.....„Det er nu ogsaa denne *Mau*, — det er mig ogsaa den rette! Der kommer han for en Tid siden op til mig og fortæller mig, at han var blevet kaldet til en gammel syg Kone, der siger ham, at hun ikke kan dø roligt, før hun havde aabenbaret et Mord, som hun havde begaaet i sin Ungdom, — og det var i den Anledning, han kom til mig. „Nu, lad hende da dø i Fred, til hun stedes for en højere Dommer“, siger jeg, „De har vel intet anmeldt for Øvrigheden?“ Jo, det havde han, — en Præst! Tænk Dem! „Ja“, svarede jeg, „hvad vil De saa hos mig? Saa maa jo Sagen gaa sin Gang efter Loven!“

Heraf kan man forstaa, at den samvittighedsfulde *Mau* ogsaa havde talt med selve Landsfaderen om Tildragelsen. Det mærkelige for en Nutidsbetragtning er, at baade de vakte i Haarslevegnen og Kongen syntes det var bedst, Sagen

¹⁾ Sagen er udførligt behandlet af *Johs. Balslev* i Aarvog for Historisk Samfund for Sorø Amt VI (1917), 149—161. Refereret i *Maus* Selvbiografi i Kirkehistoriske Samlinger 4. Rk. VI, 671—72. Se ogsaa *Kornerups* Udgave af *J. P. Mynsters* Visitatsdagbøger II, 296—97, 299.

²⁾ Udgave af *Jul. Clausen* og *P. Fr. Rist* i *Memoirer og Breve*, Bd. 31 (1919), 143.

var blevet holdt hemmelig. Ja, selv Frederik den Sjette bebrejder Mau hans Fremgangsmaade!

Der er dog intet at anklage Mau for i denne Affære. Enhver Jurist nu om Dage vilde sige, at han havde optraadt ret og rigtigt her. Men Synd var det for ham, at han skulde faa Sorg af sin retsindige Handlemaade i denne Sag om en mærkelig Aabenbarelse af et begaaet Mord.

Første Søndag efter Hellig tre Kongers Dag 1838 kom Mau farligt til Skade ved at styrte med Hesten paa Ridtet til Tingjellinge Kirke, og han var syg længe efter. Der vistes ham i denne Tid stor Deltagelse fra Kolleger og fra troende Lægfolk.

Omkring ved 1842 fik Mau oprettet en *Laanebogsamling* i Sognekredsen. Han var en velstaaende Mand og kunde derfor stifte et *Legat* for Skolelærerenker i Haarslev og Tingjellinge. Det fik i Januar 1848 kongelig Bekræftelse. Pengene hertil tog han af det Honorar, han fik for sin Bog: „Fire Hundrede Fortællinger for Skolen og Livet“ (1847). Ved Krigsudbruddet 1848 gav Pastor Mau 50 Rdlr. til Indkøb af Heste til Krigsbrug. Den første af Bønderne, som langtfra var rig, raabte da: „Vil De tegne mig for 15 Rdlr.“, og derpaa gik det Slag i Slag. Det lille Haarslev gik saaledes i Spidsen, og det gode Eksempel smittede øjeblikkelig. Mau forestod herefter en Indsamling af Strømper og Lagener saavel som Penge til de tapre Soldater.

Der var noget fynsk i Tonefaldet af Maus høje Stemme og vel ogsaa i hans hele Væremåde. Han var ingenlunde faamælt, og naar han kom sammen med sine Nabopræster, tog han ivrig Del i deres Forhandlinger. Men der skal ikke

have været særlig Vægt i hans Indlæg, og det var vist ikke fri for, at de andre nu og da smilede lidt af hans højroastede Snaksomhed. Men ingen kunde frakende ham ærlig Vilje til at virke for kirkelig Vækkelse¹).

Pastor Mau var utrolig virksom og flittig baade i sin Præstegerning, i politisk Virksomhed og som Forfatter. Kaldet i Haarslev-Tingjellinge gav ham for lidt at bestille; Folketallet her var i 1850 ialt kun 686, men saa fandt han Udløsning for sin Virketrang ved Skrivebordet. Blandt andet optegnede han adskilligt om sine to Sogne og indførte dette i Embedsbogen. Et Uddrag heraf indrykkedes adskillige Aar efter i Kirkehistoriske Samlinger I (1849—52), 510—23. Heri giver han gode Oplysninger om Kaldets Præster siden Reformationen. En af disse, *P. R. Duus*, der var Præst for Haarslev-Tingjellinge 1813—26, var, modsat Mau, de gudelige Forsamlingers svorne Fjende²). Endvidere fremfører Mau i sin Afhandling Enkeltheder om Præstekaldets Indtægter, om et gammelt Legat og om et Forsøg paa i 1679 at faa Tingjellinge Kirke nedbrudt paa Grund af dens Lidened og Armod; men heldigvis skete dette ikke. Mest værdifuld er dog nok, hvad Mau oplyser om *Korsbyrd* i Tingjellinge 1610. Det var en gammel Skik at bære et Kors i Spidsen for en Procession, der i Forsommeren bevægede sig gennem Landsbyerne, over Agre og Enge. Jorden blev ved denne Lejlighed bestænket med Vievand. Ved Reformationen

¹) Holger Begtrup: Dansk Menighedsliv i grundtvigske Kredse II (1932), 21. I dette Værk, 7—40 findes en Redegørelse for Vækkelseslivet i Sydvestsjælland 1830—50.

²) Se Aar bog for Historisk Samfund for Sorø Amt 1952, 58—60.

bortfaldt Korsbyrden, idet Reformatorerne fordømte den i de stærkeste Udtryk som Hedenskab og Papisme¹).

Det er et nyttigt lille Bidrag til Haarslev-Tingjellinge Sognes Historie, Mau fik frem i Kirkehistoriske Samlinger I. Hertil kan føjes, hvad han i sin Selvbioграфи fortæller om sin egen Tid (1834—50) i de to Sogne. Ogsaa de deri meddelte Oplysninger, navnlig om kirkelige Forhold, har deres blivende Værdi som Bidrag til Lokalhistorien²). Da Mau førte en rutineret Pen, er hans Levnedsoptegnelser meget letlæste og særdeles underholdende. Interesserede bedes læse dem i Tilslutning til nærværende Afhandling.

*

Selv om E. Mau befandt sig godt i sit sydvestsjællandske Kald, længtes han dog gennem Aarene efter at komme til Fyn, og efter indgivet Ansøgning blev han 14/7 1850 udnævnt til Præst for *Skellerup-Ellinge* Sogne i Nærheden af Nyborg. Han var her med til at stifte det kirkehistoriske Selskab og blev Bestyrelsesmedlem i dette, var en ivrig Deltager i de nordiske Kirkemøder 1857—61 og foranledigede Afholdelsen af et almindeligt Missionsmøde i Nyborg 1860. I

---

¹) Se nærmere P. K. Thorsen: Afhandlinger og Breve II (1929), 220 25. Georg M. Vøhtz: De gamle Gangdage (Fortid og Nutid VI, 1927), 226—27. Arnold Hansen: Struensee har intet haft med Bededag at gøre (Meddelelser fra dansk med.-hist. Selskab, 1936). Særtryk. Med mange Henvisninger.

²) Om Haarslev-Tingjellinge Sogne har P. R. Duus anført gode landbrugshistoriske Oplysninger i sit Værk: „Sorø Amt“ (1840), 221 25. Se ogsaa Traps Danmark, 4. Udgave, III (1921), 204—06. Ellers findes der ikke nævneværdig Litteratur om Haarslev-Tingjellinge.

Skelleruptiden skrev Mau en Redegørelse om den gudelige Vækkelses Historie¹⁾ i Kertemindeegnen, trykt i hans Tidsskrift „Ny kristelig Samler“ VI (1860), 327—63. Samme steds, 243—93, findes hans Beretning om Missionsfesten i Nyborg 13.—14. Juni 1860. — *Vilhelm Birkedal* har i sit Værk: „Personlige Oplevelser i et langt Liv“ II (1890), 158—62, fortalt underholdende om sit Venskab med E. Mau, hvis Personlighed og kirkelige Indstilling han giver en god Karakteristik af.

Mau havde ogsaa *socialer Interesser*. I Haarslevtiden skrev han vidtløftige Afhandlinger (vist ikke trykte) om Husmændenes Kaar og Stilling, og da han i Tiden 8/9 1852—3/6 1853 var *Landstingsmand* for 6. Kreds, var han med i Arbejdet for en Revision af Tyendeloven, som han talte om i Rigsdagen, hvor han iøvrigt, sin Sædvane tro, tog Ordet i Forhandlinger om forskellige Emner. Han tog virksom Del i Drøftelsen af Lovudkastet om en forandret Sæmmensætning af Sogneforstanderskaberne, om Ophævelsen af den jydsk Toldgrænse, om Brændevinsbeskatningens Forandring m. v.²⁾

På Fyn forblev Mau i 13 Aar. Den 17. November 1863 udnævntes han til Præst for *Farum* og *Værløse* Pastorat i Nordsjælland³⁾. Her forblev han, til han 28. Maj 1880 tog

1) Et Emne han tidligere havde skrevet om i Nord. Kirketidende 1836, Nr. 26.

2) Kirkehistoriske Samlinger 4. Rk. VI, 699, 707. A. Laucsgaard: Fortegnelse over Rigsdagens Medlemmer m. m. 1848—1916 (1916), Rigsdagssamlingen 1852—53, S. 31.

3) Elvius: Danmarks Præstehistorie 1869—84, 114. Om Klokkeren og hans Arbejde samt forskellige kirkelige Forhold i Farum i Pastor Mau's Tid, se Bogen: „Den gamle Klokker i Farum“, med Forord af Marius Kristensen (1928), 122—140.

sin Afsked og flyttede til København. Her tilbragte han sine sidste Aar i stor Skrøbelighed. *Vilhelm Brkedal*, der besøgte ham nogle Maaneder før hans Død, skriver herom: „Det var kjendeligt, at han bar paa sin Helsot, og han var i Guds frygt fattet derpaa. Han modtog mig med det gamle broderlige Venskab og talte gudhengivent om sin snarlige Bortgang. Men ogsaa nu fornægtede hans underlige, næsten massive Naivitet sig ikke. Vi talte om Sygdom og dennes mer eller mindre smertelige Beskaffenhed. Da udbød han: „Ja, men min Sygdom er dog den *ubehageligste*, Man kan tænke sig“. En Dødssygdom under Kategorien „Ubehagelighed“ er der noget uvilkaarligt Komisk i. Vi sagde hinanden Farvel med fuld Vished om, at vi sidste Gang saas i dette Liv, og han med sin ærlige kristne Tro er forvist, „faret vel“¹⁾). Mau døde den 4. August 1885 og blev begravet i Farum.

*

Allerede i sin tidlige Ungdom havde E. Mau Lyst og Trang til at skrive, og da han var jernflittig, lykkedes det ham i Aarenes Løb, fra det første Aar i Haarslev og til Pen-
nen faldt ham af Haanden i den høje Alder, at faa trykt en Mængde større og mindre Arbejder af religiøs eller stærkt religiøst præget Art. Der findes et Væld af bibliografiske Op-
lysninger om Maus omfangsrige Forfatterskab i *Th. H. Erslews* uovertrufne Værk: „Almindeligt Forfatter-Lexicon“ II (1847), 244—46, og Supplementsbind II (1864), 337—41. Selv har Mau i den tidligere gentagne Gange omtalte Autobiografi i „Kirkehistoriske Samlinger“ givet talrige Op-
lysninger om sine skriftlige Arbejder, hvorfor man her i Kort-

¹⁾ Personlige Oplevelser i et langt Liv II, 161—62.

hed kan nøjes med at omtale i hvert Fald de religiøse Bøger og Artikler, han til Overflod fik offentliggjort. Af hans forskellige Prædikensamlinger er „Evangelisk kristelig Postil“ (1843) den mest kendte. I en længere Aarrække redigerede han „Kristelig Samler“ (VII—XVII, 1844—54) og „Ny kristelig Samler“ (I—XIII, 1855—67). 1845 udgav han „Kristelige Betragtninger til hver Dag i Aaret efter F. Arndts Morgenklänge aus Gottes Wort“ og 1847: „400 Fortællinger for Skolen og Livet“, et Værk, der efterhaanden kom i 4 Oplag og gjorde Mau's Navn kendt over hele Norden. 1868 udkom en ny Andagtsbog af Mau: „Aandelig Skatkammer“. I „Kristelig Samler“ bestaar Indholdet mest af, hvad Redaktøren fandt værd at bringe videre af det, han kendte fra sin udstrakte Læsning i dansk og fremmed Litteratur. Bidragene er af højst forskellig Art og Værdi.

E. Mau's opbyggelige Bøger og Samlinger udøvede i sin Tid en betydelig Indflydelse, især i Folkets brede Lag. Der var i ham selv saa meget af Almuesmandens Natur og Tankegang, at han forstod at vælge det af sit store Stof, som vilde tiltale de jævne Læsere.

*

I 1849 begyndte Pastor Mau, naar han holdt Møder om Aftenerne i Haarslev Skole, at meddele og forklare *Ordsprog*, idet han da var blevet optaget af disse Tankesprog, der uden Tvivl har haft en befrugtende Indflydelse paa hans Forkyndelse. Han lod en Ordsprogssamling gennemdrage med Skrivepapirs-Blade, og indførte derefter på disse efterhaanden, dog i en vis Orden, en Mængde Ordsprog, Talemaader og Mundheld, som ikke fandtes i Bogen selv, men

som han havde hørt i Folkemunde eller truffet paa i forskellige Skrifter. I lang Tid samlede Mau dog blot til sin egen Fornøjelse, af Interesse for Sagen og uden Tanke om at udgive noget Arbejde i den Retning. Men alt som Samlingen forøgedes, voksede ogsaa Mau's Deltagelse for Arbejdet, og i henvendte ti Aar lagde han saa næsten al anden litterær Syssel med Pennen til Side, for stadig og uafbrudt at kunne anvende den ham levnedede Fritid til med al Kraft og Iver at fortsætte sit Arbejde med at samle og ordne, saaledes at Frugten og Udbyttet deraf med Tiden kunde blive skikket til at offentliggøres. I 1878 var den flittige Præst da saa vidt, at han kunde udsende første Hefte af sit Ordsprogsværk, der allerede Aaret efter var færdigudgivet.

Arbejdets fulde Titel er: „Dansk Ordsprogs-Skat eller Ordsprog, Skjæmtesprog, Rimsprog, Mundheld, Talemaader, Tankesprog, samt et lille Udvalg af Bibelsteder. Efter trykte og utrykte Kilder samlede og ordnede, tillige med nogle Varianter, Oplysninger og Henvisninger“¹⁾. Bind I (A—L) er paa ialt 689 Sider. Bind II (M—Ø) er 640 Sider stor. Paa de ialt 1329 tættrykte Sider findes ikke mindre end 12,161 Ordsprog med Varianter. Bag Udgivelsen i 1878—79 af denne uhyre Samling Ordsprog ligger en overordentlig Arbejdspræstation, men Mau kendte aldrig til at spare paa Kræfterne. „Dansk Ordsprogs-Skat“ er det største Ordsprogsværk, der findes mellem Præsten *Peder Syvs* „Danske Ordsprog“ (I 1682, II 1688) og Folkemindesamleren *Evald*

¹⁾ I Forbindelse med dette Værk, der ganske afviger fra Mau's øvrige Forfatterskab, bør nævnes, at han i Berlingske Tidende 1846, Nr. 292, Tillæg, har faaet offentliggjort en Artikel: „Om det danske Sprogs Udvikling og en nøiere Forening af de nordiske Tungemaal“.

Tang Kristensens „Danske Ordsprog og Mundheld“ (1890). Ligesom Syv tog Mau meget med, som ikke i egentlig Forstand kan kaldes Ordsprog, men hans Bog har ved sin Righoldighed gjort god Tjeneste og er endnu af Værdi, skriver Dr. *Marius Kristensen* i sin Biografi af den gamle Haarslev-Præst i Dansk biografisk Leksikon XV (1938), 424¹).

Ogsaa Professor *Johannes Brøndum Nielsen*²) fremhæver Værdien af „Dansk Ordsprogs-Skat“, idet han omtaler den som vor righoldigste Samling, med over 12,000 Numre, hvoraf hvert ofte har flere Variantformer. Og i Dr. *Aage Hansens* store Udgave af „Peder Syvs Danske Ordsprog“ (1944), anerkendes Side XVIII Mau's Arbejde som et betydningsfuldt Værk indenfor vor Ordsprogslitteratur. Aage Hansen har i sin udførlige Kommentar til Syvs Ordsprog hist og her haft Gavn af „Dansk Ordsprogs-Skat“, der ogsaa ved sin Fremkomst blev modtaget med al mulig Hønnør fra Videnskabens Side (af *Svend Grundtvig*).

Mau's Arbejde gav Stødet til, at *Evald Tang Kristensen* ordnede alle sine indsamlede Ordsprog, Mundheld, Skæmtesprog, stedlige Talermaader, Slagord og Samtaleord med en samlet Udgivelse for Øje. Hans Værk: „Danske Ordsprog og Mundheld“ fra 1890, der fortrinsvis indeholder Stof op-

---

¹) En for skarp Dom over Mau's Ordsprogsudgivelse fælder Kirkehistorikeren *L. Koch* (i *Brickas* Dansk biografisk Lexikon XI, 1897, 199), naar han udtaler, at Mau manglede baade Kundskaber og kritisk Sans til at udføre et saadant Arbejde; han kunde ikke sigte det Stof, han havde indsamlet. Noget lignende lyder Prof. *H o l g e r M o s b e c h s* Ord ... „Men dertil manglede han dog de fornødne videnskabelige Forudsætninger“ (i Dansk biografisk Haandleksikon II, 1923, 610; med Billede af Mau).

²) Danske Ordsprog (1942), 28.

tegnet direkte fra Folkemunde, er med sine 670 Sider ligeledes et Hovedværk i vor Ordsproglitteratur. I et længere Forord til dette gør E. Tang Kristensen udførligt rede for vore Ordsprogs Indhold og Værdi og for sin Indsamling og Udgivelse af dem. Samtidig fremkommer han med Oplysninger om sin Brevveksling med Mau og fremfører dernæst forskellige kritiske Bemærkninger vedrørende „Dansk Ordsprogs-Skat“. Navnlig anker Tang Kristensen over, at Mau ikke har optegnet ret mange Ordsprog fra Folkemunde, og at han ikke var ordentlig kendt med Dialektudtryk og særegne Ord paa Stedmaalene. Da Mau ikke vidste, hvad „en Meldmad“ var, maatte E. T. Kr. sige ham Farvel, og derpaa besluttede han sig til selv at udgive en Ordsprogssamling. Dette har man jo kun Grund til at paaskønne, og 11 Aar efter at Mau's Værk havde set Lyset, kom saa Tang Kristensens Ordsprogsbog, der giver et stærkt Indtryk af, i hvor høj Grad Befolkningen endnu i 1870—80erne betjente sig af Ordsprog, Mundheld m. v. For den videnskabelige Udforskning af denne Slags Folkeminder er Mau's og E. Tang Kristensens Bøger af stor Værdi. Dette ser man ikke mindst i Kommentaren til Dr. Aage Hansens Udgave af Peder Syvs grundlæggende Ordsprogsværk.

I et længere Forord til „Dansk Ordsprogs-Skat“ giver E. Mau lærerige Oplysninger om sit Arbejde med vore Ordsprog, der hyppigt indeholder Vidnesbyrd om vort Folks praktiske Livsfilosofi eller Livsvisdom, tit fremsat paa en smuk, poetisk Maade, i faa og fyndige, stundom slaaende Udtryk.

Folkeviddet har i Ordsprogene udtalt sig med Lune og Sindrigheid og paa en umiddelbar Maade om mange Ting;

i dem afspejler sig ikke alene Sproget til de forskellige Tider, men ogsaa Folkets Tænkemaade og Levevis, dets Sæder og Skikke. Vi lærer af Ordsprogene at kende det danske Folks Forestillinger gennem de henrundne Tider, baade om aandelige og jordiske Anliggender. Vi ser i dem vore Forfædre afmalede som de var, med deres Lyder og Dyder; vi hører dem snart i godmodig Skæmt, snart med bidende Skarphed revse deres Tids Daarligheder, som de ikke sjælden gør latterlige. Der er ikke et Livsforhold, uden at det bliver taget under Behandling, og uden at de Gamle derpaa har øvet deres Vid og Kløgt; og det betragtes baade fra den lyse og den mørke Side. Til de anskueligste og mest betegnende og tillige de morsomste Ordsprog hører saadanne, hvori Personer af forskellige Livsstillinger indføres talende, og i dem har Folkevittigheden især faaet Lejlighed til at strømme ud som af et rigt Kildevæld. Peder Syv i Hellested siger (1682) om vore Ordsprog, at de „pryde og formere Talen, skærpe Nemmet, forlyste Venner og andre i Samkvem, ere yndige at give hos høje og ringe Folk med faa og kløgtige Ord en lang Mening tilkende. Ja, saadan Tale gør derfor tit, at man letteligen kan overtale. De formaa meget med Kraft og Eftertryk at bevise noget ..... De lære os de forbigangne Ting, undervise os om de nærværende og tilkommende; sige os, hvad vi skulle gøre og lade, give os Kundskab om meget af Naturen. Korteligen, de gavne og forlyste ..... Ordsprog skulle bruges ikke som Mad, men som Krydderi og Lystmad; ikke til Mæthed, men (til) Forlystning, ikke allesteds, ikke for tit“ .....

I vore Dage fremstaar der næppe Ordsprog af samme Værdi som de bedste blandt de gamle Tidens, saa *Grundt-*

vigs Vers i Digtet om Peder Syv (fra 1849) har ikke nu længer Gyldighed:

*„Daglig nu de gamle Ord
over Skolebænk og Bord,
op fra Bog og Skammekrog
krybe ind i Folkemunden,
flyve ud som Nordlyssprog
og gør atter lyst i Lunden.“*

Det var en god Gerning, E. Mau begyndte, da han i Haarslev i 1849 grundlagde sin store danske Ordsprog-Skat. Dette Værk vil altid værne om hans Minde.